

De mammoetjacht

Opdracht: Analyseren

1. Inleiding

De prehistorie is, zo leren alle leerlingen in de brugklas, de periode waarover geen geschreven bronnen beschikbaar zijn. We moeten het doen met materiële bronnen.

Wat betekent dit voor onze kennis van de prehistorie? Wat kunnen we er met zekerheid over zeggen en waarover kunnen we slechts vermoedens uitspreken?

Dat is het onderwerp van deze opdracht waarin een verhaal over de mammoetjacht centraal staat. Dit verhaal is een bewerking van een passage uit het boek *De stam van de Holenbeer*, deel één uit de serie 'De Aardkinderen' van Jean Auel. Een serie die uiteindelijk uit zes boeken zou bestaan. Het boek is in 1986 verfilmd met Daryl Hannah in de hoofdrol.

Vak	Geschiedenis
Schooltype/afdeling	vmbo/havo/vwo
Leerjaar	Klas 1
Tijdsinvestering	1 lesuur
Onderwerp	Bronnen uit de prehistorie, behorend bij tijdvak 1: van jagers en boeren (– 3000 voor Christus) / Prehistorie;
Hogere denkvaardigheid	Analyseren
Historisch denken redeneren	Bron en vraagstelling, standplaatsgebondenheid
Bron	Albert van der Kaap http://histoforum.net/lesmateriaal/mammoetjacht.htm

2. Opdracht

Hieronder staat een beschrijving van een prehistorische mammoetjacht. De beschrijving is ontleend aan het boek *'De stam van de Holenbeer'* van Jean Auel. De schrijfster van dit boek heeft veel onderzoek gedaan voor zij begon met schrijven. In hoeverre is deze beschrijving gebaseerd op bronnen? Waar kun je aannemen dat het om feiten gaat en waar heeft de schrijfster zaken beschreven op een manier zoals het volgens haar gebeurd zou kunnen zijn? Waar is er dus sprake van fictie, van vermoedens of misschien wel van 'uit-de-duim-zuigerij'?

Opdracht 1

Gebruik bron 1

1. Lees eerst het verhaal "De mammoetjacht".
2. Vorm vervolgens groepjes van twee of drie leerlingen.
3. Je krijgt van je leraar negen passages uit de beschrijving van de mammoetjacht. Maak van deze passages twee rijtjes.
 - a. In het eerste rijtje plaats je alle passages die, volgens jullie, gebaseerd kunnen zijn op bronnenonderzoek.

- b. In het tweede rijtje plaats je alle passages die, volgens jullie, gebaseerd zijn op fantasie of vermoedens van de schrijfster.

Opdracht 2

Gebruik bron 2

1. Bespreek in je groepje of je op basis van deze bron nog veranderingen in de twee rijtjes wilt aanbrengen.

Opdracht 3

Bespreek in je groepje of jullie het eens zijn met de onderstaande uitspraak. Geef een of meer argumenten voor je antwoord. Denk in je antwoord vanuit jagers uit de prehistorie.

'De mammoetjagers hadden geen vrouwtjesmammoet mogen doden omdat zij wisten dat deze drachtig was!'

Opdracht 4

Veel uitspraken over de leefwijze van prehistorische volken zijn ontleend aan de leefwijze van volken die nog tot diep in de twintigste eeuw in prehistorische omstandigheden leefden. Bijvoorbeeld uitspraken over de taakverdeling tussen mannen en vrouwen. Deze manier van bewijsvoering wordt historische analogie genoemd.

Bespreek in je groepje of je deze bewijsvoering acceptabel vindt. Geef argumenten voor en tegen.

Opdracht 5

Welke verklaring of verklaringen worden in bron 2 genoemd voor de inwijdingsriten?

Bron 1 De mammoetjacht

Kort na zonsondergang kwamen alle mannen naar de grot van Arsan, de tovenaars. Arsan en Cran, de leider van de stam, zaten al bij het knappende houtvuur, de ouderen gingen bij hen zitten en de jongere mannen vormden een kring om hen heen. Zeb en z'n vriend Bred zochten een plaatsje achterin de donkere grot en hielden zich doodstil. Zeb's wangen gloeiden van trots en opwinding dat ze er bij mochten zijn.

1 Ook al mochten jongens als Bred en hij nog niet meepraten. Arsan en Cran bespraken met de mannen van de stam wie er mee zouden gaan op de mammoetjacht. Natuurlijk wilde iedereen dolgraag mee, **2 maar er moesten toch een paar mannen achterblijven om de vrouwen en kinderen te beschermen tegen een holenbeer of een wolharige neushoorn of misschien wel tegen een vijandige stam.** Zeb was nog wel geen man, maar hij was toch al elf jaar en stiekem hoopte hij dat hij deze keer ook mee zou mogen. In z'n verbeelding zag hij zich al tegenover zo'n groot monster staan. Met inspanning van al z'n kracht zou hij het de punt van z'n speer tussen de ogen stoten en kermend zou het dier in elkaar zakken.

3 Later zou Arsan met een vlijmscherp mes het teken in z'n borst snijden, zodat iedereen altijd aan het litteken kon zien dat hij een dier gedood had, dat hij een man was! Dan zou hij mogen meepraten bij de geheime vergaderingen van de mannen en dan hoefde hij nooit meer vervelende karweitjes voor de vrouwen op te knappen.

4 En wat zouden de meisjes van de stam tegen hem opzien! Hij schrok op uit z'n dromerijen, toen Zeb hem een por in z'n zij gaf en fluisterde: Hé slaapkop, ze hebben het over ons, hoor maar." Zeb spitste z'n oren. Cran vroeg aan de tovenaars: 'Wat denkt U, kunnen Zeb en Bred ook mee? Ze zijn bijna

twaalf.' Arsan antwoordde: 'Bijna twaalf, zo zo. Ja, dan wordt het hoog tijd dat ze bewijzen dat ze zich als man kunnen gedragen. Ze kunnen onderweg de wapens en het reisvoedsel dragen, ze kunnen 's avonds de tenten opzetten en als jullie geluk hebben op de jacht, kunnen ze de vrouwen helpen bij het uitbenen van het vlees en het smelten van het vet.' Zeb en Bred knepen elkaar bont en blauw van blijdschap. Het liefst waren ze juichend de grot uitgerend om het grote nieuws aan iedereen te vertellen, maar ze konden zich nog net inhouden en rustig blijven zitten. Natuurlijk was het geen echt mannenwerk wat Arsan had opgenoemd, maar dat kon Bred niets schelen. Hij zou ze wel eens laten zien wat hij nog meer kon. Wacht maar tot ze de mammoets gevonden hadden!

De volgende morgen was Zeb al vroeg wakker. Vlug rolde hij de bontvachten op waaronder hij geslapen had en kleepte zich aan. Het was behoorlijk koud voor de tijd van het jaar, **5 dus wikkelde hij een paar dierenhuiden om z'n lichaam en om z'n armen en benen.** Met repen leer maakte hij de huiden vast. Met tegenzin trok hij z'n oude sandalen van hertenvel aan. Ze waren niet erg mooi meer. Maar wie weet kreeg hij na de jacht wel een paar mooie, sterke schoenen van mammoetleer. Toen hij de grot uitkwam, zag hij dat de meesten al klaar voor vertrek waren. Bred en hij moesten de wapens van een paar oudere mannen dragen: **6 stenen messen en strijdbijlen en houten speren**, waarvan de punten hard waren gemaakt in het vuur. Alles bij elkaar was het nog een hele vracht, maar de jongens lieten zich natuurlijk niet kennen. In een lange rij trokken de jagers en helpers door het heuvellandschap en pas toen de zon helemaal achter de heuvels verdwenen was, gaf Cran een teken dat ze moesten stoppen.

7 De paar vrouwen die mee waren gegaan, zorgden voor warme thee en deelden koekjes uit die ze thuis gemaakt hadden van vet, gedroogd vlees en gedroogde vruchten. 'Vroeg naar bed en morgen weer vroeg op'. zei Cran en het duurde niet lang of de jongens sliepen als beren in een winterslaap.

Na een paar dagen kwamen ze in een rotsachtig gebied met diepe kloven en ravijnen. Ze schoten nu niet meer zo vlug op en om de aandacht van de jongens wat van hun moeheid en spierpijn af te leiden vroegen de vrouwen hen onder het lopen wat er straks met de gedode mammoet zou gebeuren. Zeb en Bred wisten de antwoorden best; het kleinste kind wist al dat de hele stam maandenlang van één Mammoet kon leven.

8 'Van z'n huid maken we schoenen', zei Zeb en hij keek met een schuin oog naar z'n eigen schoenen, waarvan nu niet veel meer over was. 'En nieuwe tenten', antwoordde Bred vlug. 'Windschermen. Tassen. Riemen. Kookpotten. En wat doen we met de blaas en de darmen?' vroeg Oeza, een van de vrouwen, aan Bred, die nu weer aan de beurt was. 'Daar maken we waterzakken van en...' '...en regenkleren', viel Zeb hem in de rede.

'Mammoets! mammoets!' riep een van de mannen plotseling. Opgewonden begonnen ze allemaal door elkaar te schreeuwen en te wijzen. 'Daar, daar zijn ze, mammoets, een hele kudde!' Aan de horizon zag Zeb een donkere bewegende massa. 'Een grote kudde.' mompelde Cran en hij gebaarde dat ze hier de tenten moesten opzetten. Toen ging hij met de jagers op pad om het terrein te verkennen en een goed plan voor de jacht te bedenken.

De dag daarop vertrokken de jagers, nog voor zonsopgang, in de richting waar ze de vorige avond de mammoets gezien hadden. Ze ontdekten de kudde al gauw en slopen voorzichtig door het hoge gras dichterbij. Zeb's hart klopte in z'n keel. Wat een enorme beesten!

9 Ze waren wel drie maal zo hoog als een volwassen man. Hun dikke huid was bedekt met een zachte vacht en ruig, lang, roodbruin haar en daaronder zat nog een dikke vetlaag. 'Die zullen geen last van de kou hebben.' dacht Zeb. Ze hadden een zware kop, zo groot als de helft van hun romp, kleine oren en een korte slurf. Maar het mooist vond Zeb de ivoren slag tanden. Bij sommige dieren waren die helemaal gebogen en wel vier keer zo lang als Zeb zelf. Hij snapte niet hoe ze zo'n geweldig dier zouden kunnen doden. Aan de buitenkant van de kudde liep een jong

mammoetvrouwtje. Ze bewoog zich trager dan de andere dieren en Zeb begreep al gauw hoe dat kwam: ze was drachtig en zo te zien zou haar jong al gauw geboren worden. Ze dwaalde wat van de kudde af, op zoek naar mals gras. Dat was het moment waarop Cran gewacht had. Op zijn teken staken de jagers met gloeiende kooltjes een paar fakkels aan en staken daarmee het droge gras tussen de mammoet en de kudde in brand. Door de wind breidde het vuur zich snel uit. Op slag veranderde de vredig grazende kudde in een dol geworden, trompetterende massa. Stampend vluchtten de dieren weg van de vlammenzee. Intussen had Cran de drie jongste en snelste jagers het sein gegeven naar de kloof te hollen. Zeb was zo opgewonden, dat hij niet meer rustig in het gras kon blijven zitten, maar hard achter de drie mannen aanrende. Hij hoorde niet meer hoe Bred en de anderen hem terugriepen.

De vrouwtjesmammoet was door de vlammen van de kudde gescheiden. Schreeuwend en met hun fakkels zwaaiend renden een paar mannen op haar af om haar zo in de richting van de kloof te jagen, achter de drie mannen en Zeb aan. Die rende alsof zijn leven ervan afhing. En dat was ook zo! Hij haalde zelfs de drie anderen in en was er het eerst. Hij rende de doodlopende kloof in. De opgejaagde, doodsbanne mammoet daverde achter hem aan, gevolgd door de schreeuwende jagers. Aan het einde van de kloof kon ze niet verder. Ze probeerde zich om te keren, maar kwam klem te zitten. Vliegenvlug doken twee van de jagers naar haar achterpoten en sneden met hun stenen messen de pezen door. Kermend van pijn zakte ze door de knieën. Toen sprong Zeb op een rotsblok, vlak voor de kop van het dier en stootte met alle kracht die hij nog over had, z'n speer tussen de ogen. Er spoot een straal bloed in z'n gezicht en terwijl de andere jagers de kloof inrenden en hun speren in de stervende dikheid gooiden, juichte het binnen in hem: Ik heb de mammoet gedood! Nu ben ik een man!

Bron 2 De inwijdingsritten

Van de inwijdingsritten (initiatieriten), zoals beschreven in de tekst over de mammoetjacht, zijn talrijke historische voorbeelden. Bijvoorbeeld uit het Griekse Sparta. Tijdens de Krypteia, het verbergingsritueel, moesten jonge Spartanen die op het punt stonden in de gelederen van de volwassenen te worden opgenomen, hun kwaliteiten tonen. Gewapend met een dolk gingen ze op stap om alle heloten (de oorspronkelijke bewoners van het gebied rondom het Griekse Sparta, die door de Spartanen waren verslagen en tot slaaf gemaakt) die ze op hun nachtelijke speurtocht tegenkwamen te doden. Pas dan hadden ze bewezen echte mannen te zijn.

Inwijdingsritten in Papoea-Nieuw-Guinea

In het oostelijk deel van de hooglanden van Papoea-Nieuw-Guinea vinden de meest pijnlijke, bloedige en ingrijpende beproevingen plaats die ooit beschreven zijn. Bijvoorbeeld bij de Sambia, een volk van enkele duizenden Papoea's die verspreid leven in gehuchten. Bij de Sambia bestaat de collectieve initiatie van jongens voornamelijk uit het stoten van een stokje in de neusgaten tot bloedens toe. De eerste vraag is natuurlijk: waarom de neus? De neus is één van de lichaamsopeningen waardoor vrouwelijke stoffen en eigenschappen het mannelijk lichaam binnendringen. Door middel van de neusbloedingen bannen mannen deze ongewenste substantie uit. Bij de Awa, een andere Papoea-gemeenschap in de hooglanden, zijn de beproevingen waaraan jongens onderworpen worden nog zwaarder dan bij de Sambia. Naast neusbloedingen zijn er afranselingen, het schroeien van de huid, onthouding van voedsel en drank, het opwekken van braken, en in hevigheid toenemende besnijdenissen van de penis.

Waarom moeten jongens zoveel pijn lijden? Mogelijk is er een verband tussen vroege (pre-industriële) oorlogvoering en zware inwijdingsritten voor jongens. Bij volken waar vaak zware stammenoorlogen zijn, kan men verwachten dat jongens hevige beproevingen dienen te ondergaan om hun mannelijkheid te testen en om hen door middel van schokkende ervaringen ertoe te bewegen de sociale plichten van volwassenheid op zich te nemen.

Dit soort verklaringen houden er geen rekening mee dat in de initiatie vooral identiteit wordt gesmeed. Pijn is hierbij een belangrijk instrument. Niet alleen wordt er tussen mannen en vrouwen een categorisch onderscheid aangebracht, maar ook tussen twee soorten mannen: de onvolwassen jongens, die nog thuis horen in de vrouwenwereld, en de volwassen mannen, die een politieke en militaire rol mogen vervullen.

Bovendien brengen de volwassenwordingsriten de etnische identiteit van de tribale gemeenschap tot uitdrukking. Deze ritën versterken de gevoelens dat men anders én beter is dan de buurvolken.

3. Toelichting voor de docent

Deze opdracht heeft betrekking op het volgende kenmerk van tijdvak 1: van jagers en boeren (– 3000 voor Christus) / Prehistorie:

- de levenswijze van jagers-verzamelaars.

Bij dit kenmerkend aspect hoort het tussendoel:

- Uitleggen dat het ontbreken van schriftelijke bronnen in de prehistorie van belang is voor onze kennis van deze tijd.

Waarom de opdracht?

De prehistorie is, zo leren alle leerlingen in de brugklas, de periode waarover geen geschreven bronnen beschikbaar zijn. We moeten het doen met materiële bronnen.

Maar wat betekent dit voor onze kennis van de prehistorie? Wat kunnen we er met zekerheid over zeggen en waarover kunnen we slechts vermoedens uitspreken?

Dat is het onderwerp van deze opdracht waarin een verhaal over de mammoetjacht centraal staat. Dit verhaal is een bewerking van een passage uit het boek *De stam van de Holenbeer*, deel één uit de serie 'De Aardkinderen' van Jean Auel. Een serie die uiteindelijk uit zes boeken zou bestaan. Het boek is in 1986 verfilmd met Daryl Hannah in de hoofdrol.

In 1977 begon Auel met de voorbereidingen voor haar romanserie. Ze bestudeerde niet alleen boeken over de ijstijd, maar volgde ook een overlevingscursus. Ze leerde veel over jagen met primitieve middelen, over eetbare en geneeskrachtige planten en het bewerken van vuurstenen. Ook reisde ze naar Europa en bezocht ze diverse prehistorische vindplaatsen. De zo verworven kennis gebruikte zij in haar boeken waarin het o.a. gaat over ontmoetingen tussen de cro-magnonmens en de neanderthalers.

Het boek is, ondanks de research die Auel pleegde, geen wetenschappelijk werk, maar een roman. Aanvankelijk kreeg ze dan ook nogal wat kritiek, bijvoorbeeld op het feit dat zij uitging van relaties tussen cro-magnonmensen en neanderthalers. Recent wetenschappelijk onderzoek wijst echter uit dat deze contacten wel degelijk waarschijnlijk zijn geweest¹ (zie ook de bijlage).

In de eerste opdracht stellen leerlingen zich bij een aantal passages uit het verhaal over de mammoetjacht de vraag of deze ontleend kunnen zijn aan vondsten uit de prehistorie of dat ze ontsproten zijn aan de fantasie van de schrijfster.

¹ Zie bijvoorbeeld het werk van Svante Pääbo, http://en.wikipedia.org/wiki/Svante_P%C3%A4%C3%A4bo

Vervolgens toetsen zij hun antwoorden aan informatie over Spartanen uit de klassieke oudheid en Papoea's uit Nieuw-Guinea. Het gaat hierbij om bewijsvoering op basis van historische analogie. Deze opdracht is waarschijnlijk voor de gemiddelde vmbo/havo/vwo-leerling te moeilijk en men kan er om die reden dan ook voor kiezen deze over te slaan.

Hierna buigen de leerlingen zich over een ethische vraag, namelijk of het te rechtvaardigen is dat de prehistorische jagers een drachtig dier hebben gedood. In deze opdracht speelt standplaatsgebondenheid, van zowel de jagers als van de leerling, een centrale rol.

Voor de echte bollebozen (hoogbegaafden) zijn er dan nog twee extra vragen, waarbij vooral vraag vier hoge eisen aan leerlingen stelt.

Wat wordt er van leerlingen gevraagd?

Over welke kennis en vaardigheden moet de leerlingen beschikken om deze opdracht te kunnen maken? Om te beginnen moet de leerling beschikken over kennis van het soort bronnen dat de historicus informatie geeft over de prehistorie. Voorts heeft hij voor opdracht drie kennis nodig van het concept standplaatsgebondenheid (historische empathie).

Uiteraard moet de leerling ook beschikken over een aantal algemene vaardigheden. Hij moet leesvaardig zijn, gegevens kunnen analyseren en ordenen en informatie kunnen selecteren, vergelijken en beoordelen om een beredeneerd antwoord mogelijk te maken.

Hierbij moet de leerling (in een van de opdrachten) ook blijk geven van historische empathie en historisch kunnen denken en redeneren met betrekking tot historische bewijsvoering. Dit laatste geldt met name voor de latere opdrachten.

Suggesties

U kunt de leerlingen de tekst met de fragmenten voorleggen en hen van elk fragment laten zeggen of het berust op bronnen of op fantasie. Mogelijk werkt het echter beter als u de fragmenten (zie bijlage 1) uitknijpt en de leerlingen vraagt hiervan twee rijtjes te maken, een met het kopje 'bronnen' en een met het kopje 'fantasie'. Deze werkwijze maakt discussie tussen leerlingen beter mogelijk en heeft bovendien het voordeel dat leerlingen in de tweede opdracht fragmenten makkelijker kunnen wisselen van de ene rij naar de andere.

In deze opdracht wordt ervan uitgegaan dat de leerlingen beschikken over kennis van het soort bronnen dat de historicus informatie geeft over de prehistorie. U kunt de opdracht echter ook inzetten om te verkennen in hoeverre de leerlingen van tevoren hiervan een inschatting kunnen maken. In de nabespreking van de opdracht diept u de thematiek dan uit.

Opdracht drie gaat ervan uit dat leerlingen kennis hebben van het concept 'plaatsgebondenheid' (historische empathie). Ook hier geldt echter dat u leerlingen zonder deze voorkennis met de opdracht kunt confronteren om vervolgens, op basis van hun antwoorden, in te gaan om wat het concept 'standplaatsgebondenheid' betekent. Zie ook het artikel op Histoforum over standplaatsgebondenheid (<http://histoforum.net/2011/standplaatsgebondenheid.html>) als word-bestand te downloaden).

Opdracht vier en vijf zijn ook zeer geschikt voor gebruik in de tweede fase.

4. Bijlagen

Bijlage 1

1 Ook al mochten jongens als Bred en hij nog niet meepraten.	6 stenen messen en strijdbijlen en houten speren.
2 maar er moesten toch een paar mannen achterblijven om de vrouwen en kinderen te beschermen tegen een holenbeer of een wolharige neushoorn of misschien wel tegen een vijandige stam.	7 De paar vrouwen die mee waren gegaan, zorgden voor warme thee en deelden koekjes uit die ze thuis gemaakt hadden van vet, gedroogd vlees en gedroogde vruchten.
3 Later zou Arsan met een vlijmscherp mes het teken in z'n borst snijden, zodat iedereen altijd aan het litteken kon zien dat hij een dier gedood had, dat hij een man was!	8 'Van z'n huid maken we schoenen,' zei Zeb en hij keek met een schuin oog naar z'n eigen schoenen, waarvan nu niet veel meer over was. 'En nieuwe tenten,' antwoordde Bred vlug. 'Windschermen. Tassen. Riemen. 'Kookpotten'. 'En wat doen we met de blaas en de darmen?' vroeg Oeza, een van de vrouwen, aan Bred, die nu weer aan de beurt was. 'Daar maken we waterzakken van en...' '...en regenkleren.' viel Zeb hem in de rede.
4 En wat zouden de meisjes van de stam tegen hem opzien!	9 Ze waren wel drie maal zo hoog als een volwassen man. Hun dikke huid was bedekt met een zachte vacht en ruig, lang, roodbruin haar en daaronder zat nog een dikke vetlaag. 'Die zullen geen last van de kou hebben.' dacht Zeb. Ze hadden een zware kop, zo groot als de helft van hun romp, kleine oren en een korte slurf. Maar het mooist vond Zeb de ivoren slag tanden. Bij sommige dieren waren die helemaal gebogen en wel vier keer zo lang als Zeb zelf.
5 dus wikkelde hij een paar dierenhuiden om z'n lichaam en om z'n armen en benen.	

Bijlage 2

De prehistorie is de tijd waarover we geen geschreven bronnen hebben. Dat is wat we leerlingen vaak als eerste over de prehistorie leren, om er meteen aan toe te voegen dat we dus alleen maar materiële bronnen hebben. Maar over de consequenties hiervan voor onze kennis over deze periode wordt veel minder gesproken. En dat is jammer omdat deze periode een prachtig startpunt is om met leerlingen te werken aan historisch denken en meer in het bijzonder aan het werken met bronnen (sourcing) (zie: Van Bortel en Van Drie, 2007).

In zeer veel boeken en niet alleen in historische romans, worden uitspraken over de prehistorie gedaan die niet gebaseerd kunnen zijn op materiële vondsten. Bijvoorbeeld in de beschrijving van een prehistorische mammoetjacht in deze opdracht. De beschrijving is ontleend aan het boek *'De stam van de Hholenbeer'* van Jean Auel. Hoewel de schrijfster veel onderzoek heeft gedaan voor zij begon met schrijven, kan men zich afvragen in hoeverre de beschrijving gebaseerd is op bronnen.

Als de leerlingen de opdracht goed maken, zullen ze tot de conclusie komen dat zeer veel informatie in de beschrijving niet afkomstig kan zijn uit prehistorische vondsten. Maar betekent dat dan ook dat het om pure fantasie van de schrijver gaat?

Er bestaat namelijk ook een andere manier van bewijsvoering, de historische analogie. Veel uitspraken over de leefwijze van prehistorische volken zijn ontleend aan de leefwijze van volken die nog tot diep in de twintigste eeuw in prehistorische omstandigheden leefden. Bijvoorbeeld uitspraken over de taakverdeling tussen mannen en vrouwen.

Voor initiatieriten, zoals beschreven in de tekst over de mammoetjacht, zijn er talrijke historische voorbeelden. Bijvoorbeeld uit het Griekse Sparta. Tijdens de Krypteia, het verbergingsritueel, moesten jonge Spartanen die op het punt stonden in de gelederen van de volwassenen te worden opgenomen, hun kwaliteiten tonen. Gewapend met een dolk gingen ze op stap om alle heloten die ze op hun nachtelijke speurtocht tegenkwamen te doden. Pas dan hadden ze bewezen echte mannen te zijn. (Fik Meijer, 2007)

Inwijdingsriten in Papoea-Nieuw-Guinea

In het oostelijk deel van de hooglanden van Papoea Nieuw-Guinea vinden de meest pijnlijke, bloedige en ingrijpende beproevingen plaats die ooit beschreven zijn in de etnografische literatuur. Bijvoorbeeld bij de Sambia, een volk van enkele duizenden Papoea's die verspreid leven in gehuchten. Bij de Sambia bestaat de collectieve initiatie van jongens voornamelijk uit het stoten van een stokje in de neusgaten tot bloedens toe. De eerste vraag is natuurlijk: waarom de neus? De neus is één van de lichaamsopeningen waardoor vrouwelijke stoffen en eigenschappen het mannelijk lichaam binnendringen. Door middel van de neusbloedingen bannen mannen deze ongewenste substantie uit. Bij de Awa, een andere Papoea-gemeenschap in de hooglanden, zijn de beproevingen waaraan jongens onderworpen worden nog zwaarder dan bij de Sambia. Naast neusbloedingen zijn er afranselingen, het schroeien van de huid, onthouding van voedsel en drank, het opwekken van braken, en in hevigheid toenemende besnijdenissen van de penis. De inheemse duiding van de betekenis van de meer dan Spartaanse ontberingen geeft natuurlijk geen bevredigend antwoord op de vraag waarom er zoveel pijn wordt toegediend.

In de literatuur wordt een verband verondersteld tussen pre-industriële oorlogvoering en zware inwijdingsriten voor jongens. Waar intertribale oorlogvoering intens en frequent is, kan men verwachten dat jongens hevige beproevingen dienen te ondergaan om hun mannelijkheid te testen en om hen door

middel van schokkende ervaringen ertoe te bewegen de sociale plichten van volwassenheid op zich te nemen. Dit soort verklaringen gaan voorbij aan het kardinale gegeven dat in de initiatie bovenal identiteit wordt gesmeed. Pijn is hierbij een belangrijk instrument. Niet alleen wordt er tussen mannen en vrouwen een categorisch onderscheid aangebracht, maar ook tussen twee soorten mannen: de onvolwassen jongens, die nog thuis horen in de vrouwenwereld, en de volwassen mannen, die een politieke en militaire rol mogen vervullen. Bovendien brengen de volwassenwordingsriten de etnische identiteit van de tribale gemeenschap tot uitdrukking. Deze ritens versterken de gevoelens dat men anders én beter is dan de buurvolken.

Referenties

Meijer, F. (2007). *De oudheid is nog niet voorbij*. Athenaeum - Polak & Van Gennep, Amsterdam, blz. 112.

Drie, J. van, & Boxtel, C. van (2007). Historical Reasoning: Towards a Framework for Analyzing Students' Reasoning about the Past, in *Educational Psychology Review*, november 2007.

Driessen, H. (2007). *Pijn en cultuur*. Amsterdam: Wereldbibliotheek.

